

Nový román autora bestsellerov
Enigma a Duch

ROBERT
HARRIS

DÔSTOJNÍK
A
ŠPIÓN

STRHUJÚCI TRILER
O NAJZNÁMEJŠOM JUSTIČNOM
OMYLE V DEJINÁCH

DÔSTOJNÍK
A ŠPIÓN

ROBERT HARRIS

DÔSTOJNÍK A ŠPIÓN

Z angličtiny preložil Otto Havrila

slovar

Copyright © Robert Harris 2013
Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2014
Translation © Otto Havrila 2014

ISBN 978-80-556-1165-5

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami, ani elektronickými, ani mechanickými, vo forme fotokópií či nahrávok, alebo prostredníctvom súčasného, alebo budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Venujem Gill

Autorova poznámka

Zámerom tejto knihy je románovou formou prerozprávať skutočný príbeh Dreyfusovej aféry, azda najväčšieho politického škandálu a justičného omylu v dejinách, ktorým v deväťdesiatych rokoch 19. storočia žilo Francúzsko a nakoniec aj celý svet. Vypukla iba dvadsaťpäť rokov po vojne v roku 1870, v ktorej Nemci na hlavu porazili Francúzov a obsadili Alsasko-Lotrinsko – po zemetrasení, ktoré radikálnym spôsobom narušilo európsku mocenskú rovnováhu a bolo predzvesťou prvej a druhej svetovej vojny.

Ani jedna, ani tá najmenšia postava, s ktorou sa stretnete na nasledujúcich stránkach, nie je vymyslená a takmer všetko, čo sa v knihe odohráva, sa aspoň v nejakej podobe skutočne stalo.

Ak som však chcel premeniť dejiny na román, musel som, pravdaže, zjednodušovať, niektoré postavy celkom vynechať, dramatizovať a vymyslieť množstvo detailov. Georges Picquart napríklad nikdy nenapísal tajnú správu o Dreyfusovej afére, ani ju neuschoval v bankovom trezore v Ženeve spolu s pokynmi, že ju môžu otvoriť až sto rokov po jeho smrti.

Románopisec si však môže predstavovať skutočnosť, ako chce.

Robert Harris
Deň dobytia Bastily 2013

OSOBY

RODINA DREYFUSOVCOV

Alfred Dreyfus

Lucie Dreyfusová, manželka

Mathieu Dreyfus, brat

Pierre a Jeanne Dreyfusovci, deti

ARMÁDA

generál Auguste Mercier, minister vojny v rokoch 1893 až 1895

generál Jean-Baptiste Billot, minister vojny v rokoch 1896 až 1898

generál Raoul le Mouton de Boisdeffre, náčelník generálneho štábu
generál Charles-Arthur Gonse, šéf druhého (spravodajského) oddelenia
generál Georges Gabriel de Pellieux, vojenský veliteľ departementu Seine

plukovník Armand du Paty de Clam

plukovník Foucault, vojenský pridelenec v Berlíne

major Charles Ferdinand Walsin Esterhazy zo 74. pešieho pluku

ŠTATISTICKÉ ODDELENIE

plukovník Jean Sandherr, šéf oddelenia v rokoch 1887 až 1895

plukovník Georges Picquart, šéf oddelenia v rokoch 1895 až 1897

major Hubert-Joseph Henry

kapitán Jules-Maximillien Lauth

kapitán Junck

kapitán Valdant

Felix Gribelin, archivár

Marie Bastianová, agentka

SÛRETÉ (FRANCÚZSKA ŠTÁTNA BEZPEČNOSŤ)

François Guénée

Jean-Alfred Desvernine

Louis Toms

GRAFOLÓG

Alphonse Bertillon

PRÁVNICI

Louis Leblois, Picquartov priateľ a advokát

Fernand Labori, obhajca Zolu, Picquarta a Alfreda Dreyfusa

Edgar Demange, obhajca Alfreda Dreyfusa

Paul Bertulus, vyšetrovací sudca

PICQUARTOV OKRUH

Pauline Monnierová

Blanche de Comminges s rodinou

Louis a Martha Lebloisovci, priatelia z Alsaska

Edmond a Jeanne Gastovci, bratanec a sesternica

Anna a Jules Gayovci, sestra a švagor

Germain Ducasse, priateľ a chránenec

major Albert Curé, starý kamarát z armády

DIPLOMATI

plukovník Maximilian von Schwartzkoppen, nemecký vojenský pridelenec

major Alessandro Panizzardi, taliansky vojenský pridelenec

„DREYFUSOVCI“

Émile Zola

Georges Clemenceau, politik a vydavateľ novín

Albert Clemenceau, právnik

Auguste Scheurer-Kestner, miestopredseda francúzskeho senátu

Jean Jaurès, vodca francúzskych socialistov

Joseph Reinach, politik a spisovateľ

Arthur Ranc, politik

Bernard Lazare, spisovateľ

PRVÁ ČASŤ

„Major Picquart sa hlási k ministrovi vojny...“
 Stráže na Rue Saint-Dominique vyšli z búdky a otvorili bránu. V snehu a vo vetre som sa rozbehol cez nádvorie a vošiel do teplej haly Paláca de Brienne, kde ma pozdravil štíhly mladý kapitán Republikánskej gardy. O čosi dôraznejšie som zopakoval: „Major Picquart sa hlási k ministrovi vojny...!“

S kapitánom sme vykročili po čierno-bielej mramorovej dlážke ministerského úradu, na točitom schodisku sme prešli okolo strieborného brnenia z čias Kráľa Slnko a okolo ohavného cisárskeho gýča, Davidovho *Napoleona prekračujúceho Alpy*, a na poschodí sme zastali pri okne s výhľadom na prízemie. Kapitán išiel ohlásiť môj príchod, a tak som sa mohol chvíľu osamote kochať vzácnym a krásnym výjavom – záhradou uprostred mesta, ktorá zrána tíško čučala pod snehom. Očarujúce boli ešte aj žlté elektrické svetlá budovy ministerstva, prebleskujúce pomedzi tenké konáre stromov.

„Generál Mercier vás očakáva, pán major.“

Ministrova kancelária bola veľká, s modrozeleným dreveným obkladom a balkónom nad zasneženým trávnikom. Pri kozube stáli dvaja muži v čiernych uniformách, najstarší dôstojníci ministerstva vojny, a zohrievali si nohy a chrbty. Jeden z nich bol náčelník generálneho štábu generál Raoul le Mouton de Boisdeffre, odborník na všetko ruské a strojca nášho rodiaceho sa spojenectva s novým cárom, ktorého navštevoval tak často, až sa začal ponášať na bajúzatého ruského grófa. Druhý, o čosi starší šesťdesiatnik, bol jeho nadriadený, sám minister vojny generál Auguste Mercier.

Napochodoval som doprostred koberca a zasalutoval.

Mercier mal čudne vráskavú tvár, nehybnú ako kožená maska. Občas som mal zvláštny pocit, že ma cez tie úzke očné škáry pozoruje akýsi iný človek. „No, major Picquart,“ povedal potichu, „netrvalo to dlho. Kedy sa to skončilo?“

„Pred pol hodinou, pán generál.“

„Takže je koniec?“

„Koniec,“ prikývol som.

A tak sa to začalo.

*

„Posaďte sa k ohňu,“ prikázal minister. Hovoril potichu, ako vždy. Ukázal na pozlátenu stoličku. „Prosím. Vyzlečte si kabát. Všetko nám pekne porozprávajte.“

Sadol si na okraj stoličky, mierne sa naklonil, preložil si nohy a zopäté ruky si zakvačil o koleno. Protokol mu nedovoľoval, aby sa na tom rannom divadle zúčastnil osobne. Bol ako režisér, ktorý sa nesmie pozrieť na vlastné predstavenie. Zaujímali ho detaily: drobnosti, postrehy, odtienky.

„Aká nálada vládla na uliciach?“

„Povedal by som, že to bolo... očakávanie.“

Porozprával som, ako som ešte za tmy vyšiel zo svojho bytu a zamieril k Vysokoj vojenskej škole a že ulice boli aspoň sprvu nezvyčajne tiché, lebo bola sobota. „Židia majú šábess,“ prerušil ma Mercier s chabým, ale aj chladným úsmevom. Nepovedal som to nahlas, no ako som kráčal po temravom chodníku na Rue Boissière a cez Trocadéro, nebol som si istý, či sa ministrovo veľkolepé divadlo neskončí fiaskom. Keď som však došiel k mostu Alma a videl, ako sa ponad šerú Seineu valí sivá ľudská masa, uvedomil som si to, čo určite vedel aj Mercier: že v najtuhšej zime ľudí najviac hreje poníženie iného človeka.

Zaradil som sa do toho zástupu, čo prúdil smerom na juh ponad rieku a po Avenue Bosquet; mohutná ľudská riava sa vylievala až do okolitých ulíc. Pripomínala mi davy na dostihoch, kde vládol rovnaký spoločný pocit očakávania, spoločný pocit radosti, stierajúci triednu príslušnosť. Predavači novín sa pretískali sem a tam a predávali ranné vydania. Z roštov na chodníkoch stúpala vôňa pečených gaštanov.

V dolnej časti ulice som zabočil smerom k vojenskej škole, kde som pred rokom učil topografiu. Dav sa valili okolo mňa k oficiálnu miestu zhromaždenia na Place de Fontenoy. Začínalo sviatať. Z vojenskej školy sa ozývali bubny a poľnice, kliatby a rozkazy, údery kopýt a dupot čižiem. Každý z deviatich pechotných plukov ubytovaných v Paríži musel vyslať na ceremóniu dve rotý; jednu zloženú zo skúsených mužov, druhú z regrútov, ktorých mala táto udalosť, ako tvrdil Mercier, mravne posilniť. Keď som prešiel cez veľké salóny a vošiel na nádvorie Morland, už tam v mrznúcom blate nastupovali.

Ešte nikdy som nebol svedkom verejnej popravy, ešte nikdy som neokúsil tú zvláštnu atmosféru, no muselo to byť niečo také ako vo vojenskej škole v to ráno. Rozľahlé nádvorie Morland bolo ako stvorené pre veľkolepé divadlo. Za zábradlím a zástupom žandárov v čiernych uniformách sa v diaľke červenelo more tvárí. Nádvorie bolo zaplnené do posledného miestečka. Ľudia stáli na lavičkách i na strechách kočiarov a dostavníkov, sedeli na konároch stromov, ba jeden chlap dokonca vyliezol na Pamätník padlým vo vojne 1870.

Mercier, ktorý ma pozorne počúval, sa spýtal: „Kofko tam teda bolo podľa vášho odhadu ľudí?“

„Policajný prefekt ma ubezpečil, že dvadsaťtisíc.“

„Skutočne?“ Minister nevyzeral až taký nadšený, ako som očakával. „Viete, že pôvodne som chcel, aby sa tá ceremónia konala v Longchamp? Na dostihovú dráhu sa pomestí *päťdesiat* tisíc ľudí.“

„Ako vás tak počúvam, pán minister,“ poznamenal Boisdeffre pochlebovačne, „vy by ste ju určite zaplnili.“

„Pravdaze by sme ju zaplnili! Lenže ministerstvo vnútra namietalo, že by mohlo dôjsť k narušeniu verejného poriadku. Ale podľa mňa čím väčší dav, tým silnejší účinok!“

Mne sa však dvadsaťtisíc ľudí zdalo viac než dosť. Hukot davu bol tlmený, no zlovestný, akoby dychčal dajaký veľký zver, ktorý je zatiaľ pokojný, ale kedykoľvek môže zaútočiť. Pred ôsmou sa objavila jazdecká eskorta, ktorá klusala pred zástupmi ľudí, a vtom sa ten zver zamrivil, lebo medzi jazdcami zbadal väzenský voz ťahaný štyrmi koňmi. Zniesla sa naň spŕška posmešných výkrikov. Sprievod spomalil, otvorila sa brána a voz so strážami odhrkotal po mačacích hlavách do vojenskej školy.

Keď zmizol na vnútornom nádvorí, akýsi chlap stojaci pri mne povedal: „Všimnite si to, major Picquart. Rimania hádzali levom kresťanov, my židov. To je pokrok, však?“

Bol zakrútený do zimníka s vyhrnutým golierom, na krku mal hrubý sivý šál a na hlave čapicu stiahnutú až na oči. Najprv som ho spoznal podľa hlasu, potom podľa triašky, ktorú nevedel ovládnuť.

Zasalutoval som. „Plukovník Sandherr.“

„Kde budete stáť, keď sa začne to divadlo?“ spýtal sa.

„Ešte som nad tým nerozmýšľal.“

„Budem rád, keď sa pripojíte ku mne a k mojim mužom.“

„Bola by to pre mňa veľká česť, ale najprv musím dozrieť na to, či sa postupuje v súlade s pokynmi pána ministra.“

„Keď si splníte povinnosti, prídte za nami.“ Roztrasenou rukou ukázal na druhý koniec nádvoría Morland. „Budete mať odtiaľ dobrý výhľad.“

Moje povinnosti! pomyslel som si a obzrel sa, či to nemyslel ironicky. Zamieril som do posádkovej kancelárie, kde na vážna dozeral kapitán Republikánskej gardy Lebrun-Renault. Nijako som netúžil znovu vidieť odsúdenca. Ešte pred dvoma rokmi som ho v tej istej budove učil. Nemal som mu čo povedať, nič som k nemu necítil, najradšej by som bol, keby sa nikdy nebol narodil a keby odišiel z Paríža, z Francúzska i z Európy. Akýsi vojak jazdectva priviedol Lebruna-Renaulta. Bol to mohutný mladý muž, červený v tvári, ktorý vyzeral skôr ako policajt. „Zradca je nervózny, ale pokojný,“ hlásil. „Myslím, že nebude robiť problémy. Natrhli sme mu epolety, gombíky aj lampasy a narezali mu v polovici šablú, aby sa dala ľahšie zlomiť. Nič sme neponechali na náhodu. Ak bude chcieť prehovoriť, generál Darras dá pokyn kapele a tá spustí pochod, aby ho nebolo počuť.“

„A aký pochod sa hrá, keď treba niekoho umlčať?“ rozmýšľal nahlas Mercier.

„Najskôr nejaký námornícky, pán minister,“ odvetil Boisdeffre.

„To je výborné,“ povedal Mercier rozvážne, ale neusmial sa; málokeď sa usmieval. Znovu sa obrátil ku mne. „Celú ceremóniu ste teda sledovali so Sandherrom a s jeho mužmi. Čo si o nich myslíte?“

Nebol som si istý, čo na to povedať, veď Sandherr bol plukovník, preto som obozretne odvetil: „Sú to oddaní vlastenci, ktorí nezištne odvádzajú neoceniteľnú prácu.“

Bola to dobrá odpoveď. Závisel od nej – a od toho, čo ešte poviem – možno celý môj život. Mercier, alebo človek, ktorý sa skrýval za maskou Merciera, sa na mňa pátravo pozrel, akoby chcel zistiť, či to myslím vážne, a potom súhlasne prikývol. „V tom máte pravdu, Picquart. Francúzsko je ich veľkým dlžníkom.“

Všetci títo šiesti príkladní vojaci a občania sa prišli v to ráno pozrieť na výsledok svojej práce; oddelenie generálneho štábu, na ktorom pracovali, sa eufemisticky nazývalo štatistické. Po rozhovore s Lebrunom-Renaultom som zamieril za nimi. Stáli kúsok od ostatných v juhozápadnom kúte cvičiska v závetří jednej z nízkych okolitých budov. Sandherr so sklonenou hlavou a s rukami vo vreckách vyzeral, akoby bol duchom kdesi inde...

„Pamätáte sa,“ prerušil ma minister vojny a obrátil sa k Boisdeffrovi, „že som Jeana Sandherra kedysi nazval najväčším fešákom francúzskej armády?“

„Pamätám, pán minister, pamätám,“ prisvedčil náčelník generálneho štábu. „Človeku sa ani veriť nechce, ako sa zmenil, chudák.“

Po Sandherrovej pravici stál jeho zástupca, buclatý alkoholik s tvárou tehlovej farby, ktorý si pravidelne uhýbal z modrosivej čutory, po ľavici jediný člen jeho oddelenia, ktorého som poznal z videnia, mohutný Joseph Henry, ktorý ma potľapkal po pleci a zahučal, vraj dúfa, že ho nezabudnem spomenúť vo svojej správe pre ministra. Dvaja mladší dôstojníci oddelenia, obaja kapitáni, vyzerali v porovnaní s ním ako tiene. Bol tam aj akýsi civil, kostnatý úradník, ktorý pôsobil dojmom, že vôbec nevychádza na čerstvý vzduch; v ruke držal malý divadelný ďalekohľad. Pomkli sa, aby mi urobili miesto, a pijan mi ponúkol fľašku, aby som si glgol koňaku. Zakrátko sa k nám postavili ďalší dvaja vojaci: elegantný dôstojník z ministerstva zahraničných vecí a znepokojujúco prihlúply plukovník generálneho štábu du Paty de Clam, ktorého monokel svietil v rannom svetle ako prázdna očná jamka.

Čas sa krátil a napätie pod zlovestnou bledou oblohou hustlo. Na cvičisku bolo rozstavených okolo štyritisíc vojakov, nehybných a mlkvých ako hrob. Takisto ako zhromaždený dav. Pohyb bol badať iba na okraji nádvorja Morland, kde sa ešte usádzalo zopár pozvaných hostí, ktorí sa náhlili a ospravedlňovali ako oneskorenci na pohrebe. Niekoľko divákov pri zábradlí spoznalo drobnú štíhlu ženu s bielym kožušino-

vým klobúkom, rukávnikom a naberaným modrým slnečníkom, ktorú sprevádzal vysoký dragúnsky dôstojník, a ozval sa slabý potlesk a výkriky Hurá! a Bravó!

Sandherr pozrel tým smerom a zamrmlal: „Kto to, dočerta, je?“

Jeden z kapitánov vzal úradníkovi divadelný ďalekohľad a namieril ho na dámu v klobúku, ktorá krútila slnečníkom a blahosklonne ďakovala ľuďom.

„Nech sa prepadnem, ak to nie je božská Sarah!“ Trochu zaostřil ďalekohľad. „A ten šťastlivec, čo tam s ňou stojí, je Rochebouet z 28. pluku!“

Mercier sa oprel a spokojne si hladkal biele fúzy. Na jeho predstavení bude Sarah Bernhardtová! Presne to odo mňa chcel: aby to bolo naozaj veľkolepé divadlo, o ktorom sa bude dlho hovoriť. Navonok sa však tváril nespokojne. „Neviem si predstaviť, kto mohol pozvať *herečku*...“

Desať minút pred deviatou generál Darras, ktorý mal na starosti celú ceremóniu, zamieril na koni uličkou doprostred cvičiska. Kôň erdžal a skláňal hlavu, krútil sa, vyvaloval oči na zhromaždený dav a hrabal kopytami, no napokon ostal ticho stáť.

Hodiny odbili deviatu a ozval sa rozkaz: „Roty! Pozor!“ Štyri tisícky vojakov naraz zrazili opätky, až to zadunelo. V tej chvíli sa vo vzdialenom kúte cvičiska vynorili piati muži, ktorí zamierili ku generálovi. Keď pošli bližšie, ukázalo sa, že je to odsúdenec s eskortou štyroch delostrelcov. Pochodovali svižne a v takom dokonalom súlade, že na každý piaty krok naraz silno udreli pravou nohou. Väzeň iba raz máličko zaostal, no rýchlo sa zase prispôbil tempu. Keď zanikla ozvena posledného úderu, zastali a zasalutovali. Nato delostrelci urobili čelom vzad, odpochoďovali a odsúdenec ostal pred generálom sám.

Zaburácali bubny, zajačala poľnica. Dopredu vystúpil dôstojník a pozdvihol si akýsi papier až k tvári ako herold v dajakej hre. Papier plieskal vo vetre, a hoci bol muž malý, hlas mal mocný.

„V mene francúzskeho ľudu,“ zanôtil, „vyniesol prvý stály vojenský súd vojenskej vlády v Paríži na verejnom pojednávaní nasledovný verdikt. Súď dostal len jednu otázku: Je Alfred Dreyfus, kapitán 14. delostreleckého pluku, stážista na generálnom štábe a kandidát na členstvo v generálnom štábe armády, vinný z toho, že odovzdal cudzej mocnosti alebo

jej agentom v Paríži roku 1894 určitý počet tajných či dôverných dokumentov týkajúcich sa národnej obrany?

Súd vyhlásil jednohlasne: Áno, obžalovaný je vinný.

Súd jednohlasne odsúdil kapitána Alfreda Dreyfusa na deportáciu a na doživotný pobyt vo väzení, nariadil prepustiť ho z armády a na prvej vojenskej prehliadke parížskej posádky ho zbaviť všetkých vojenských hodností.“

Dôstojník sa zaradil. Generál Darras sa postavil v strmeňoch a vytasil šabľu. Odsúdený musel vyvrátiť hlavu, aby naňho videl. Cviker mu vzali už predtým, na očiach mal teraz okuliare bez rámu.

„Alfred Dreyfus, nie ste hoden nosiť zbraň. V mene francúzskeho ľudu vás degradujeme!“

„A v tej chvíli,“ povedal som Mercierovi, „väzeň prvýkrát prehovoril.“

Mercier od prekvapenia až myklo. „*On prehovoril?*“

„Áno.“ Z vrecka nohavíc som vytiahol zápisník. „Zdvihol obe ruky nad hlavu a zakričal...“ Sklonil som hlavu, aby som mohol presne citovať jeho slová. „Vojaci, pred vašimi očami degradujú nevinného vojaka... Vojaci, hanobíte nevinného muža... Nech žije Francúzsko...! Nech žije armáda...!“ Prečítal som to pokojne, bez vzrušenia, rovnakým tónom ako Dreyfus. Len s tým rozdielom, že on kričal a ako mulhouský žid mal slabý nemecký prízvuk.

Minister sa zamračil. „Ako sa to mohlo stať? Nevraveli ste, že ak väzeň bude chcieť prehovoriť, kapela spustí pochod?“

„Generál Darras bol toho názoru, že zopár výkrikov nič neznamená a že hudba by narušila vážnosť ceremónie.“

„A ako na to zareagovali ľudia?“

Znovu som sa pozrel do zápisníka. „Začali skandovať: Smrť...! Smrť...! Smrť...!“

Keď sa začalo skandovanie, pozreli sme sa k zábradliu. „Musia sa poponáhľať,“ povedal Sandherr, „inak sa nám to vymkne z rúk.“

Požičal som si divadelný ďalekohľad a priložil ho k očiam. Keď som zaostřil, zbadal som, ako obrovitý hlavný seržant Republikánskej gardy zdvihol ruky a niekoľkými prudkými pohybmi strhol Dreyfusovi z pliec epolety, z blúzy všetky gombíky a z rukávov zlaté lemy. Nakoniec si kľakol a z nohavíc mu odstrapil červené pásiky. Pozrel som sa Dreyfusovi do